

مؤلفه‌های قدرت نرم چین در آفریقا^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۷/۳۰
تاریخ تایید: ۱۳۹۷/۱۰/۲۹

محمدجواد حسینی*
اردشیرسنائی**

چکیده

دولت چین با بهره‌گیری از جنبه‌های مختلف قدرت نرم خود، در حال اجرای راهبرد تمام‌عیار پیش‌رونده‌ی جهانی به‌ویژه در قاره آفریقا است. حضور چینی‌ها در قاره آفریقا بسیار فراگیر بوده؛ به گونه‌ای که این امر را می‌توان ناشی از بهره‌گیری مناسب از نتایج مذاکرات و برنامه‌های مصوب حاصل از برگزاری منظم اجلاس‌های سران کشورهای چین-آفریقا در کنار موج روزافزون حضور رسانه‌ها و نهادهای فرهنگی دولتی چینی در این قاره دانست. هدف از این پژوهش، کمک به درک هرچه بهتر سیاست‌گذاران ایرانی از نحوه سیاست‌گذاری‌های چین در آفریقا و تأثیرات ناشی از آن بر تعاملات سیاسی و اقتصادی با قاره‌ای است که بسیاری از ظرفیت‌های آن برای بخش‌های مختلف کشورمان مغفول مانده است. این مقاله، از طریق تجزیه و تحلیل داده‌ها، اطلاعات و اسناد انتشاریافته، با بررسی مؤلفه‌های قدرت نرم چین در آفریقا و تأثیرات آن بر تعاملات این کشور با این قاره، به دنبال پاسخ به این سؤال است که عملکرد قدرت نرم چین در آفریقا چگونه بوده و از چه مؤلفه‌هایی برخوردار است؟ فرضیه‌ی به‌کارگرفته‌شده عبارت است از اینکه چین با بهره‌گیری از مؤلفه‌های قدرت نرم خود در قاره آفریقا، از جمله فرهنگ و تبادلات آموزشی-فرهنگی، تقویت حضور دیپلماتیک و ارائه‌ی کمک‌های مالی و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف این قاره، توانسته است ضمن جلب نظر مثبت و مساعد افکار عمومی و حمایت دولت‌های آفریقایی برای ادامه‌ی همکاری‌ها با این کشور، نسبت به ایجاد زمینه‌های پیشبرد اهداف سیاسی و اقتصادی خود در این قاره اقدام کند. این مقاله نشان می‌دهد که نوع نگاه دولت‌مردان ایرانی به آفریقا و انتظارات‌شان از این قاره، زمینه‌ساز تعریف سازوکار و بهره‌برداری از قدرت نرم و ابزارهای آن در راستای منافع موردنظر خواهد بود.

واژگان کلیدی: چین، آفریقا، قدرت نرم، فرهنگ، ارزش‌های سیاسی، دیپلماسی.

صفحات: ۶۶-۹۷
شماره شاپا: 739X-1735

* دانشجوی دکتری
روابط بین‌الملل
دانشگاه آزاد اسلامی،
واحد تهران مرکزی،
تهران، ایران.
Javad37
@hotmail.com

**استادیار روابط
بین‌الملل دانشگاه آزاد
اسلامی، واحد تهران
مرکزی، تهران، ایران
(نویسنده مسئول).

ardeshir_sanaie
@yahoo.com

۱ این مقاله برگرفته از پایان‌نامه‌ی دکتری محمدجواد حسینی با عنوان «بررسی مقایسه‌ای استراتژی ایالات متحده آمریکا و چین در آفریقای زیر صحرا (از ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۶)» است.

China's Soft Power Components in Africa

Hosseini, Mohammad Javad *
Sanaie, Ardeshir **

Abstract

By utilizing its different soft powers aspects, the Chinese government is implementing a global progressive strategy, especially on the African continent. The presence of the Chinese on the continent of Africa is very pervasive, which can be attributed to the proper utilization of the negotiations results and the programs approved by the regular China–Africa Summits meetings along with the increasing wave of presence of Chinese governmental media and cultural institutions on this continent. The purpose of this research is to help Iranian decision makers to better understanding of China's policy makings in Africa and its effects on the political and economic interactions with the continent which many of its capacities have been unknown for different sectors of our country. This paper while using the analytical data, information and documents published, by examining the China's soft power components in Africa and its effects on the interactions of this country with the continent, tries to answer the following question: What is the soft power performance of China in Africa and what components does it have? The hypothesis used in this connection is that China uses its soft power components on the African continent including culture and educational–cultural exchanges, strengthening diplomatic presence, and the provision of financial and investment assistance in different parts of Africa, has succeeded in attracting positive view of public opinion and the support of African governments to continue cooperation with the country in order to create the proper context for pursuing its political and economic goals on the continent. This research shows that the Iranian officials' approaches towards Africa and their expectations from this continent will be the basis for defining any mechanism and exploiting of soft power and its tools in line with the expected interests.

Key words: China, Africa, Soft Power, Culture, Political Values, Diplomacy.

* PhD Student
of International
Relations at Islamic
Azad University,
Central Tehran
Branch, Tehran,
Iran.

** Assistant
Professor of
International
Relations at
Islamic Azad
University,
Central Tehran
Branch, Tehran,
Iran.

مقدمه

هنگامی که در سال ۱۹۹۲ کتاب جوزف نای به نام «متعهد به رهبری: ماهیت متغیر قدرت نرم آمریکا» (۱۹۹۰) تحت عنوان «آیا ایالات متحده آمریکا می‌تواند جهان را رهبری کند؟» به زبان چینی ترجمه و چاپ شد، موضوع «قدرت نرم» در چین مورد توجه قرار گرفت. وانگ هونینگ^۱ از دانشمندان چینی پیشرو در علوم سیاسی و یکی از خوش‌فکرترین افراد نزدیک به جیانگ زمین، با انتشار مقاله‌ای با عنوان «قدرت نرم: فرهنگ به‌عنوان شکلی از قدرت ملی»، جرقه‌ی علاقه‌مندی دانشگاه چین را برای پرداختن به این مفهوم فراهم آورد. وی در این مقاله استدلال کرد برخلاف قدرت سخت، قدرت نرم غیرانحصاری و گسترده بوده، دولت یا شرکت‌های دولتی نمی‌توانند آن را انحصاری کنند (Hu-Ning, 1993). به‌منظور بومی کردن مفهوم و پیوند آن با «نظریه‌های سوسیالیستی مارکسیسم با ویژگی‌های چینی»، دانشگاه چین مشغول یک تلاش جمعی برای ایجاد تمایز قدرت نرم آمریکا (که آن را همگون‌سازی هژمونیک و امپریالیسم فرهنگی می‌نامیدند) از قدرت نرم چین (که ویژگی آن را غیرتهاجمی اما عموماً واکنشی و ملایم بیان می‌کنند) شد (Shubo and Rønning, 2013). دولت چین آشکارا بر به‌کارگیری قدرت نرم در قالب دیپلماسی عمومی به‌عنوان ابزار سیاست خارجی برای عملی کردن استراتژی خود جهت ایجاد وجهه‌ی مثبت بین‌المللی، سرمایه‌گذاری کرده و رهبران آن نیز با بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی به‌عنوان ابزار برقراری ارتباط مستقیم با مردم دیگر جوامع، تلاش کرده‌اند تا تصویر شفافی از نیات و مقاصد صلح‌آمیز، نحوه تعامل و همکاری خود به افکار عمومی جهان ارائه کنند.

آفریقای زیر صحرا با ۴۹ کشور و برخورداری از منابع غنی زیرزمینی همچون نفت و گاز، ذخایر معدنی و افزایش طبقه متوسط در این کشورها، حضور شش کشور از مجموع ۱۰ کشور دارای بیشترین رشد اقتصادی در این منطقه، دومین رتبه‌ی سریع‌ترین رشد اقتصادی در جهان را دارد. صندوق بین‌المللی پول در گزارش ماه مه ۲۰۱۸ از رشد اقتصادی ۳٫۴ درصدی سال ۲۰۱۸ در مقایسه با رشد ۲٫۸ درصدی سال ۲۰۱۷ خبر داده که نشان از رشد ملایم اقتصادی دوسوم کشورهای این منطقه از جهان دارد (IMF, 2018). ویژگی‌های این منطقه، در کنار تعداد قابل توجه کشورهای آفریقایی باعث شده تا ارتباطات سیاسی و اقتصادی با آن، از جذابیت‌های خاصی برای کشورهای مختلف جهان از جمله کشور چین برخوردار شود. این کشور با به‌کارگیری قدرت نرم، نسبت به توسعه حضور و افزایش منافع سیاسی و اقتصادی‌اش

در این منطقه اقدام کرده است. سؤال اصلی مقاله این است که عملکرد قدرت نرم چین در آفریقا چگونه بوده و از چه مؤلفه‌هایی برخوردار است؟ فرضیه‌ی مقاله نیز عبارت است از اینکه چین با بهره‌گیری از مؤلفه‌های قدرت نرم خود در قاره آفریقا از جمله: فرهنگ و تبادلات آموزشی-فرهنگی، تقویت حضور دیپلماتیک و ارائه‌ی کمک‌های مالی و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف قاره آفریقا، توانسته است ضمن جلب نظر مثبت و مساعد افکار عمومی و حمایت دولت‌های آفریقایی برای ادامه همکاری‌ها با این کشور، نسبت به ایجاد زمینه‌های پیشبرد اهداف سیاسی و اقتصادی خود در این قاره اقدام کند. روش این پژوهش، توصیفی-تحلیلی و از طریق جمع‌آوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای از منابعی همچون سخنرانی‌ها، اسناد و گزارش‌های دولتی چین و آمریکا، کتاب‌های تخصصی روابط بین‌الملل و مقالات علمی و پژوهشی مرتبط با آن بوده است.

۱. پیشینه پژوهش

حضور پررنگ و قدرتمند چین در قاره آفریقا از سال ۲۰۰۰ به عنوان مقطع زمانی مورد نظر برای بررسی سیاست‌های آن در دستور کار این پژوهش قرار گرفته که در همین راستا، برخی از آثار موجود در این زمینه به شرح ذیل ارائه و مورد بررسی قرار می‌گیرند:

کتاب «حضور جدید چین در آفریقا»^۱ نوشته‌ی مین پیتر وون دیجک در سال ۲۰۰۹ با اشاره به حضور اقتصادی و سیاسی چشمگیر چین در آفریقا به‌ویژه در منطقه‌ی زیر صحرا طی دهه گذشته، عنوان می‌دارد با توجه به شکست تلاش‌های غرب برای ارائه‌ی کمک به آفریقا، چین روش‌های نوینی را برای ارائه‌ی کمک و سرمایه‌گذاری در راستای توسعه‌ی قاره آفریقا به‌کار بسته که می‌تواند به‌عنوان الگویی برای کشورهای غربی در نظر گرفته شود.

کتاب «رسانه‌های چین و قدرت نرم در آفریقا»^۲ نوشته‌ی ایکس ژانگ و دیگران منتشر شده در سال ۲۰۱۶، به بررسی قدرت نرم چین در آفریقا از منظر رسانه‌ها پرداخته و به دنبال پاسخ به پرسش‌هایی است همچون چرا رسانه‌های چین در آفریقا هستند؟ یا چارچوب مناسب تحلیل عملکرد رسانه‌ای چین در آفریقا چیست؟

مقاله‌ی «ابتکار قدرت نرم چین»^۳ نوشته‌ی ایسترین در شورای روابط خارجی در ۲۰۰۶ با پرداختن به قدرت نرم از دیدگاه چین در آفریقا و آسیا، عمده‌ترین دلایل به‌کارگیری آن را ارائه‌ی تصویر مثبتی از فعالیت‌های بین‌المللی چین و انزوای تابوان اعلام کرده است.

1 The New Presence of China in Africa
2 China's Media and Soft Power in Africa
3 China's Soft Power Initiative

مقاله‌ی «صدای چین در آفریقا: رسانه، فناوری و تصویرسازی»^۱ نوشته‌ی فی یانگ و دیگران در شماره‌ی نهم مجله‌ی ارتباطات چین در سال ۲۰۱۶، تلاش کرده تا در کنار موضوعات سیاسی اجلاس‌های همکاری چین و آفریقا به موضوع فرهنگ و رسانه چین در این قاره نیز بپردازد.

مقاله‌ی «ظهور قدرت نرم چین در آفریقا»^۲ نوشته‌ی آدم بودومو در سال ۲۰۱۸، در مجله‌ی مؤسسه‌ی تحقیقات آسیایی دانشگاه ناتینگهام، به بررسی قدرت نرم چین و آمریکا در آفریقا پرداخته و نشان می‌دهد که قدرت نرم آمریکا در حال باختن به رقیب چینی است.

مقاله‌ی «چگونه رسانه و فیلم می‌توانند به رشد قدرت نرم چین در آفریقا کمک کنند؟»^۳ نوشته‌ی یوشان وو در مجله‌ی The Conversation در ۲۰۱۸، با اشاره به پروژه‌ی ۸۵۲ میلیون دلاری چین در ۲۰۱۷ برای ساخت فیلم‌گرگ‌های جنگجو ۲، از برنامه‌های چین در حوزه رسانه و فیلم برای رقابت با آمریکا گزارش می‌دهد.

مقاله‌ی «توسعه‌ی تلاش چین برای جلب مخاطبین آفریقایی»^۴ / کونومیست در ۲۰۱۸ نیز به اقدامات رسانه‌ای چین در سانسور رویدادهای مخالف فعالیت این کشور در آفریقا، تلاش مضاعفی را برای حفظ و جلب مخاطبین بیشتر در این قاره می‌کند.

کتاب‌ها و مقالات مذکور بنا به علایق و گرایش‌های نویسندگان‌شان ابعاد قدرت نرم چین در آفریقا را در حوزه‌های فرهنگی و رسانه‌ای بررسی کرده و به ابعاد دیگر به‌ویژه مسائل اقتصادی و نهادسازی‌های صورت گرفته در این زمینه چندان توجهی نکرده‌اند. علاوه بر این، جای خالی برخی ابتکارات صورت گرفته احساس می‌شد که به همین دلیل تلاش شده تا این مقاله، جنبه‌های مختلف قدرت نرم چین را به همراه ابزارهای آن که سبب پیشبرد اهداف و برنامه‌های مورد نظر دولت مردان چینی برای نفوذ و تأثیرگذاری بر تحولات جاری قاره آفریقاست، به‌طور منسجمی شناسایی، دسته‌بندی و ارائه کند.

۲. چارچوب نظری: قدرت نرم

قدرت، توانایی تأثیر بر رفتار دیگران به منظور کسب نتایج مورد نظر تعریف شده است. بر همین اساس نیز روش‌های مختلفی برای تحت تأثیر قرار دادن رفتار دیگران وجود دارد که از آن جمله می‌توان به استفاده از تهدید برای اجبار، پرداخت پول برای اغوا و نهایتاً جذب یا همکاری اشاره کرد (Nye, The Benefits of Soft Power, 2004). قدرت سخت و قدرت نرم

1 The voice of China in Africa: media, communication technologies and image-building

2 The Rise of Chinese Soft Power in Africa

3 How media and film can help China grow its soft power in Africa

4 China is broadening its efforts to win over African audiences

به‌عنوان دو جنبه‌ی قدرت، ابعادی از توانایی یک بازیگر برای دستیابی به اهداف موردنظرش از طریق تأثیرگذاری بر رفتار دیگران است که تفاوت بین آن‌ها را نوع طبیعت رفتار و میزان ملموس بودن منابع به‌کار برده شده، مشخص می‌سازد. نظریه نئولیبرالیسم نهادگرا که در دهه ۱۹۸۰ با رابرت کوهن، جوزف نای و دلبیو اوپکن مطرح شد و دارای اشتراکاتی نیز با نئورئالیسم است، معتقد است قدرت سخت به‌تنهایی جواب نداده و می‌بایستی به جنبه دیگر یعنی قدرت نرم توجه کرد. این رهیافت شکل تعدیل‌یافته‌ی لیبرالیسم است که از درون اندیشه‌های رئالیستی شکل گرفته است (قوام، ۱۳۸۶: ۷۱). درواقع، این نظریه تلفیقی از نوکارکردگرایی و نئورئالیسم است (Whyte, 2012) باور پایه‌ای نئولیبرالیسم این است که دولت‌ها کنش‌گرانی ذره‌ای (جدا از دیگران و فاقد پیوندهای اجتماعی) هستند که می‌کوشند دستاوردهای مطلق منفرد خود را به حداکثر برسانند و نسبت به دستاوردهای دیگران بی‌تفاوت‌اند. عقلانیت نیز به معنای وجود ترجیحات منظم و یکپارچه، قدرت محاسبه سودن و زیان و تلاش برای به حداکثر رساندن سود است. با افزایش دستاوردها، دولت‌ها به منفعت بیشتری می‌رسند. پس اگر همکاری باعث کسب سود بیشتر شود، باید به آن مبادرت کرد (مشیرزاده، ۱۳۸۵: ۶۷). مفهوم قدرت نرم که به سنت لیبرالیسم نزدیک است، بر خلاف قدرت سخت، بر احتمال همکاری و برخورداری از قدرت ایده‌ها در مقابل قدرت نظامی اصرار می‌ورزد. به‌طور دقیق‌تر، قدرت نرم مرتبط با سه راه‌حل ارائه‌شده توسط نئولیبرالیسم نهادگرا جهت رفع مشکل جنگ است: اول، دموکراسی‌ها علیه سایر دموکراسی‌ها وارد جنگ نخواهند شد. دوم، وابستگی متقابل اقتصادی سبب می‌شود تا دولت با قدرت اقتصادی بیشتر بتواند رفتار دولت با اقتصاد ضعیف‌تر را تغییر دهد. آن‌ها معتقدند که قدرت اقتصادی موجب می‌شود تا دولت مذکور از قدرت سیاسی، نظامی و استراتژیک نیز برخوردار شود (رفیع و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۲۹). سوم، تشویق همکاری‌ها در قالب قوانین و هنجارهای مشترک سبب افزایش روابط صلح‌آمیز خواهند شد. تشویق همکاری در قالب قواعد و هنجارهای موجود با بهره‌گیری از نهادها به‌عنوان ابزار کاهش‌دهنده‌ی هرج‌ومرج، هسته‌ی اصلی نئولیبرالیسم نهادگرا را شکل می‌دهد. «قدرت همکاری» یا قدرت نرم که توانایی برای شکل‌دهی به آنچه دیگران می‌خواهند است، می‌تواند متکی بر جاذبه فرهنگ و ارزش‌ها یا توانایی برای تغییر دستور کار انتخاب‌های سیاسی در قالب رفتاری باشد که سبب شود دیگران نتوانند اولویت‌هایشان را به دلیل اینکه بسیار غیرواقعی به نظر می‌رسند، مطرح کنند. این مفهوم

را می‌توان در آثار هانس جی مورگنتا، کلاس کنور و ری کلاین^۱ مشاهده کرد. به نظر نای، قدرت نرم «توانایی این است که با اتکا به قدرت جذب و جلب نظر، دیگران را به اینکه نتیجه مطلوب شما را بخواهند، وادارید» (Nye, The Means to Success in World Politics 2004:5). وی قدرت نرم را «توانایی کسب مطلوب از طریق جاذبه، نه اجبار و تطمیع می‌داند و بر آن است که قدرت نرم ناشی از جذابیت فرهنگ، ایدئال‌های سیاسی و سیاست‌های یک کشور است» (نای، ۱۳۸۶:۶۸). قدرت نرم یک کشور اساساً بر سه منبع استوار است: فرهنگ آن (در بخش‌هایی که برای دیگران جذاب است)، ارزش‌های سیاسی‌اش (زمانی که آن کشور در داخل و خارج به آن‌ها پایبند باشد) و سیاست‌های خارجی‌اش (وقتی مشروع و اخلاقی تلقی شوند). افزایش جایگاه یک کشور به معنای افزایش قدرت آن کشور در تمامی جنبه‌های آن است که به همین جهت، قدرت نرم از جایگاه برابری با قدرت سخت برخوردار است (Xiaomin and Jianbo, 2008:24-29). برای دولت‌های کوچک، دسترسی به ابزارهای سنتی قدرت سخت، بسیار دشوار است، اما دستیابی به منابع قدرت نرم لزوماً بستگی به اندازه یک دولت ندارد. به‌عنوان نمونه، دولت نروژ نشان داده است که دولت‌های کوچک توانایی برخورداری از قدرت نرم را دارند (Wagner, 2014) منابع قدرت نرم دولتی همچون میراث تاریخی و نظام سیاسی-اجتماعی، تعیین‌کننده‌ی میزان کارآمدی قدرت نرم آن دولت خواهند بود. «مدل رقابتی دولتی و نظام سیاسی اقتدارگرای» چین مانعی برای بهره‌برداری کامل از ظرفیت‌های قدرت نرم این کشور محسوب می‌شود (Heng, 2010:299). در حالی که نتایج اجبار نظامی و اقتصادی، گرایش به نتیجه‌گیری فوری و نتیجه کوتاه‌مدت داشته، «جذب» و «اقتناع» گرایش به تغییرات بلندمدت دارد. در نهایت، «اجبار» منجر به منازعه، اما «اقتناع» منتهی به تأیید می‌شود. به همین دلیل است که راه‌حل‌های ناشی از قدرت نرم، همواره نتایج طولانی‌مدت‌تری را در پی دارند. کاهش اهمیت و جذابیت به‌کارگیری قدرت سخت برای پیشبرد منافع سبب شده تا بهره‌گیری از جنبه‌های مختلف قدرت نرم به‌عنوان عامل مهمی برای تبیین سیاست‌ها و دستیابی به اهداف موردنظر، نقش فعال‌تری ایفا کند. کشورها تلاش می‌نمایند تا اذهان و افکار عمومی جوامع هدف را تحت کنترل خود گرفته تا زمینه را برای جلب حمایت‌های مورد نیاز از اعمال سیاست‌های موردنظرشان مهیا سازند. از آنجایی که اعمال قدرت نرم برخلاف قدرت سخت، نه تنها حساسیت برانگیز نبوده بلکه نتایج به‌مراتب بهتر و مطلوب‌تری را در پی داشته، مقبولیت و

محبوبیت بیشتری نزد دولت‌ها یافته است. دولت‌ها با ارتقای قدرت نرم به قدرت هوشمند تلاش کرده‌اند تا حوزه‌ی نفوذ و تأثیرپذیری سیاست‌های خود را تا حد امکان افزایش و ارتقا دهند. منابع قدرت نرم چین شامل فرهنگ، ایدئولوژی سیاسی و دیپلماسی هستند (Gill & Huang, 2006:17) که دولت چین با بهره‌گیری از ابزارهای قدرت نرم در سیاست خارجی، همچون اصول پنج‌گانه و هشت‌گانه‌ی ژو انلای، یعنی آموزش، انتقال دانش فنی، نهادهای اقتصادی و فرهنگی، کمک‌های پولی و مالی (که در ادامه به‌طور مفصل بدان‌ها پرداخته خواهد شد)، توانسته زمینه‌ی حضور فعال‌اش را با برخورداری از پشتوانه‌ی افکار عمومی و رسمی آفریقا تقویت و تحکیم کند.

۳. پیشینه‌ی روابط چین و آفریقا

پس از انقلاب کمونیستی در چین و هم‌زمان با استقلال کشورهای آفریقایی، حضور چین با توجه به ایدئولوژی کمونیستی‌اش در این قاره پررنگ شد. اواخر دهه ۱۹۵۰، آفریقا نقش محوری در ایدئولوژی چین برای ترویج صدور انقلاب، مبارزه با استعمارگرایی و همبستگی جهان سوم پیدا کرد (Muckalia, 2004:5-11). روابط جمهوری خلق چین با کشورهای آفریقایی در دهه ۱۹۶۰ در چارچوب ایجاد پل‌های همبستگی ایدئولوژیک برای تقویت کمونیسم چینی و همچنین مقابله با استعمار غرب تعریف می‌شد (قویدل، ۱۳۸۵:۱۰۱). این روند را می‌توان در عملکرد سیاسی و حمایت نظامی چین در بخش‌هایی از جنوب آفریقا مشاهده کرد؛ همچون حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش که درست برخلاف ایدئولوژی اتحاد شوروی، به ایدئولوژی مائوئیستی وابسته بودند. تیرگی مناسبات بین پکن و مسکو در این دوره، موجب شد تا از محبوبیت چین در آفریقا کاسته شود. با اعلام انقلاب فرهنگی از سوی مائو در ۱۹۶۶، دولت چین «صدور انقلاب» را محور سیاست خارجی خود قرار داد و رویارویی با قدرت‌های استثمارگر را امری حتمی و گریزناپذیر دانست. در نتیجه‌ی این سیاست، چین به سیاست درون‌نگری روی آورد که مانع حضور فعال‌اش در صحنه‌ی بین‌المللی شد. برای مثال تا پایان سال ۱۹۶۵، هجده کشور آفریقایی چین را به رسمیت شناخته و با آن روابط سیاسی برقرار کرده بودند، اما تا پایان سال ۱۹۶۷ تعدادی از کشورها با چین قطع رابطه کردند، به‌گونه‌ای که تا اواخر سال ۱۹۶۸ چین تنها با سیزده کشور روابط سیاسی داشت (Van de Looy, 2006:2). میزان کمک‌های چین به آفریقا هم در این مدت بسیار کم شد، به‌گونه‌ای که این کمک‌ها بین سال‌های ۱۹۷۶ تا ۱۹۸۲ از ۱۰۰/۹ میلیون

دلار به ۱۳/۸ میلیون دلار کاهش یافت (Snow, 1995:306). با اتخاذ سیاست تنش‌زدایی چین با آمریکا در دهه هفتاد، روابط این کشور با قاره آفریقا نیز دستخوش تحول شد. با سفر «ژو انلای»^۱ نخست‌وزیر وقت چین، به ده کشور آفریقایی در فاصله زمانی دسامبر ۱۹۶۳ تا فوریه ۱۹۶۴، روابط با قاره آفریقا مستحکم‌تر از قبل شد. وی در این سفر عنوان داشت «اصول پنج‌گانه‌ی حاکم بر توسعه‌ی روابط با کشورهای عربی و آفریقایی» و «اصول هشت‌گانه‌ی کمک اقتصادی و همکاری فنی با سایر کشورها» سبب تقویت روابط رو به جلوی چین-آفریقا خواهد شد (Ting'en and Kunyuan, 1995:675-676). این دو سند، اصلی را بر مبنای «اصول پنج‌گانه‌ی همزیستی مسالمت‌آمیز» پی‌ریزی کردند که «برابری، منافع متقابل و عدم مداخله» بر روابط فی‌مابین حاکم بود (United Nations, 1958:57-81) و امروزه نیز «روابط دوستانه» عاری از شروط سیاسی یا مداخله در امور داخلی کشورهای آفریقایی را تشکیل می‌دهد. هدف اولیه‌ی چین، شناسایی دیپلماتیک از سوی کشورهای آفریقایی بود که با برگزاری کنفرانس آسیا-آفریقا و همچنین کمک‌های مالی به بعضی از کشورها موفق به کسب این شناسایی شد، به‌گونه‌ای که با بهره‌گیری از این دیپلماسی توانست به عضویت دائم شورای امنیت درآید، جانشین چین تاییه شده و پس از آن هم به یک بازیگر مهم بین‌المللی تبدیل شود. چین که زمانی با اهداف ایدئولوژیک وارد این قاره شده بود، در دهه ۱۹۸۰ با تغییر این سیاست، رویکرد اقتصادی را پیشه‌ی خود ساخت، هرچند که در این راه با موانع و مشکلاتی نیز روبه‌رو شد (بخشی، ۱۳۸۸:۹). بنگاه‌های دولتی چینی که به سرمایه‌ناشی از سیاست مدیریت‌شده مرکزی دولت چین دسترسی داشتند، نگاهشان متمایل به خارج از کشور گردید و آفریقا به سرعت تبدیل به گیرنده این راهبرد «نگاه به خارج» شد (Yuch, 2012). در دهه ۱۹۹۰، سیاست‌مداران چینی به مفهوم‌سازی چارچوب جدیدی برای فعالیت در آفریقا، شامل روابط تجاری، فرهنگی و دیپلماتیک پرداختند.

۴. ابزارهای قدرت نرم چین در آفریقا

۴-۱. ارائه‌ی مدلی موفق از توسعه اقتصادی

از اواخر دهه ۱۹۷۰، روند اصلاحات چین به‌طور مداوم سبب شد تا این کشور از وضعیت اقتصادی ناکارآمد به سبک اتحاد جماهیر شوروی، فاصله گرفته و به سمت نظام پویای بازارمحور نزدیک شود. این روند توانست در مدت‌زمان یک ربع قرن، چین را به یک مرکز

قدرت اقتصادی تبدیل کند و برای بسیاری از کشورها، رشد سریع اقتصادی چین تبدیل به یک نمونه مطلوب شود. روزنامه‌نگاری به نام «جوشوا کوپر»^۱ ادعا می‌کند که معجزه‌ی اقتصادی چین، دستور کار موسوم به «اجماع پکن»^۲ را برای موفقیت جهان در حال توسعه ارائه می‌کند. او «اجماع پکن» را به‌عنوان یک آنتی‌تز در مقابل «اجماع واشنگتن» بیان کرده و عنوان داشت این تفکر، به وجود یک راه‌حل واحد برای هر مشکلی معتقد نبوده و از «یک جهش ناشی از شوک‌درمانی بزرگ» هم حمایت نمی‌کند. در عوض، بر توسعه مبتنی بر ویژگی‌های مختص هر کشوری همراه با «تمایل جدی برای ابتکار و تجربه» تأکید می‌کند (Ramo, 2004: 25). به نظر می‌رسد این شیوه‌ی منحصر به فرد، بر مسیرهای توسعه‌ای بسیاری از کشورها از جمله کشورهای آفریقایی که رهبران مستبد به دنبال حفظ قدرت و کنترل‌شان بر کشور از طریق اعمال سازوکارهای بازار برای کاهش فقر هستند (Laughlin and Truscott, 2005)، تأثیرگذار بوده است (French, 2004). آفریقایی‌ها خواهان تکرار توسعه‌ی اقتصادی چین بوده و باور دارند که ملت‌های آن‌ها می‌توانند از تجارب اخیر چین در خروج از فقر نفع ببرند (Hanauer and Morris, 2013). عبدالله واد، رئیس‌جمهور سنگال در این ارتباط عنوان کرده: «رویکرد چین به نیازهای ما به مراتب بهتر از رویکردهای کند و بعضاً پسااستعماری سرمایه‌گذاران، سازمان‌های کمک‌کننده و سازمان‌های غیردولتی اروپایی است. در واقع، مدل چینی برای تشویق توسعه‌ی اقتصادی سریع، چیزهای زیادی را برای آموختن به آفریقا دارد» (Cooke, 2009). بر اساس نظرسنجی‌های به‌عمل‌آمده توسط مؤسسه پو، ۷۲٪ آفریقایی‌ها چین را مطلوب دانسته و بسیاری دیگر نیز معتقدند مسیر اقتصادی چین در دو دهه گذشته، نمونه‌ی بسیار مناسبی برای دنباله‌روی است (Economist, August 21, 2014).

۲-۴. افزایش حضور دیپلماتیک و بهره‌گیری از ظرفیت‌های سیاست خارجی

قدرت نرم چین به نحوه‌ی اجرای ارزش‌ها و سیاست‌های داخلی و خارجی آن نیز وابسته است (Nye, 2004: 56). سیاست خارجی هنگامی می‌تواند به قدرت نرم کمک کند که مشروع و دارای اقتدار اخلاقی باشد و علاوه بر این، توانایی ایجاد تغییرات در دستور کارها را به‌گونه‌ای افزایش بدهد که «باعث شود دیگران نتوانند اولویت‌هایی را به دلیل اینکه

1 Joshua Cooper Ramo

2 Beijing's Consensus (China's unique economic development model)

خیلی غیرواقعی به نظر می‌رسند، بیان کنند» (Nye, 2004:7). چین همواره بر نظریه‌ی همبستگی و همکاری جنوب-جنوب تأکید داشته و مقامات چینی با بیان این‌که هرگز به دنبال سلطه‌جویی، استعمار یا به بردگی کشیدن ملل دیگر نبوده‌اند، به سابقه‌ی حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش آفریقایی و منافع مشترک جهان در حال توسعه، برای ایجاد یک نظام اقتصادی عادلانه و برابر جهانی اشاره می‌کنند. شی‌گوانگ شنگ^۱ وزیر امور خارجه و همکاری‌های اقتصادی وقت چین، در اجلاس مجمع همکاری چین-آفریقا در سال ۲۰۰۰ اعلام داشت: «دولت چین، در کنار کشورها و مردم آفریقا به منظور صیانت از حقوق و منافع مشروع تعداد کثیری از کشورهای در حال توسعه، محکم ایستاده است و بر ایجاد یک جدید سیاسی و اقتصادی بین‌المللی برابر و منطقی پافشاری می‌کند» (Porcaro, 2009). سفر رهبران و مقامات بلندپایه چینی به آفریقا، ابزار دیگری است که چین از آن در راستای تقویت قدرت نرمش صورت می‌پذیرد. این سفرها محدود به کشورهای آفریقایی دارای منابع انرژی محدود نبوده و به کشورهای نظیر سیشل، آفریقای مرکزی و ماداگاسکار نیز صورت گرفته که هیچ‌کدام از آن‌ها مقصد مقامات ارشد قدرت‌های بزرگ اروپایی و آمریکایی نبوده‌اند. تأثیر سفرهای مقامات بلندپایه به‌ویژه به کشورهای کوچک‌تر آفریقا که توجه کمتری به آن‌ها در سطح جهانی می‌شود، در شکل‌دهی ادراک و همکاری آن‌ها جهت پیشبرد اهداف قدرت نرم، بسیار چشمگیر بوده است. چین با برخورداری از ارتباط سیاسی با ۵۳ کشور آفریقایی و تأکید بر جنبه‌ی برد-برد فعالیت‌هایش در آفریقا، توانسته حمایت‌هایی را در آفریقا کسب کند که دلایل آن عبارت‌اند از: (۱) عمل‌گرایی چین به‌عنوان یک شریک تجاری و نه به‌عنوان دعوت‌کننده به کیش و آیین خود یا صدقه‌دهنده؛ (۲) نفع شخصی اقتصادی در مقایسه با احساسات بشردوستانه یا دیپلماسی بحران، تضمین‌کننده‌ی منافع بیشتری از فعالیت‌های تجاری است؛ (۳) نظریه‌ی برد-برد دلالت بر این امر دارد که آفریقایی‌ها نسبت به انجام مذاکره درباره شرایط توافقات مختار هستند و چین به تقاضاهای کشورهای آفریقایی، پاسخ‌گو خواهد بود. نتیجه‌ی این امر، برخورداری چین از حمایت منسجم کشورهای آفریقایی در مجامع بین‌المللی در موضوعاتی نظیر حقوق بشر و منزوی ساختن تاپوان بهره‌مند شود.

۳-۴. بهره‌گیری از ظرفیت نهادسازی و اقدامات چندجانبه: اجلاس مجمع همکاری چین-آفریقا

«اجلاس مجمع همکاری چین-آفریقا»^۱ جامع‌ترین تلاش دیپلماتیک چین در آفریقا و مهم‌ترین ابزار قدرت نرم برای حضور فعال‌تر و تأثیرگذارتر در این قاره است که هر سه سال یک بار برگزار می‌شود. این ابتکار در اکتبر ۲۰۰۰ آغاز شد که به‌طور متناوب هر سه سال یک بار، بین پکن و یک کشور آفریقایی برگزار شده و دربرگیرنده‌ی کمک‌ها، برنامه‌ی توسعه‌ی اقتصادی، تجارت، سرمایه‌گذاری و شراکت‌های سیاسی است. این اجلاس سه‌سالانه به ترتیب در پکن در سال ۲۰۰۰، آدیس‌آبابا (اتیوپی) در سال ۲۰۰۳، پکن در سال ۲۰۰۶، شرم‌الشیخ (مصر) در سال ۲۰۰۹، پکن در سال ۲۰۱۲، ژوهانسبورگ (آفریقای جنوبی) در دسامبر ۲۰۱۵ (Wekesa, 2015) و پکن در سپتامبر ۲۰۱۸ برگزار شده است. اجلاس سران در سال ۲۰۰۶ در پکن که با حضور هیئت‌های بلندپایه‌ای از ۴۸ کشور آفریقایی شامل ۴۱ سران دولت‌ها برگزار شد، باعث شد تا چین تعهدات آشکاری را برای توسعه فرصت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری با آفریقا بپذیرد که عبارت بودند از افزایش دو برابری روابط تجاری چین-آفریقا (از ۴۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۵ به ۱۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰)، افزایش تعداد موارد مشمول صادرات بدون عوارض به چین از ۱۹۰ مورد به ۴۴۰ مورد و تأسیس یک صندوق توسعه‌ای چین-آفریقا با سرمایه‌ی ۵ میلیارد دلار جهت تشویق شرکت‌های چینی برای سرمایه‌گذاری در آفریقا. چین در پنجمین اجلاس در سال ۲۰۱۲ متعهد شد تا خط اعتباری اختصاص یافته به آفریقا را به ۲۰ میلیارد دلار افزایش دهد (FOCAC Themed Grants, 2015) و در سال ۲۰۱۸ نیز به ۶۰ میلیارد دلار رسید. درواقع، اجلاس مجمع همکاری چین-آفریقا به‌منزله سازوکاری برای «تقویت روابط دوستانه‌ی همکارانه بین چین و آفریقا، برای مواجهه‌ی مشترک با چالش جهانی شدن و ترویج توسعه‌ی مشترک» و همچنین رویدادی جهت اعلام تعهدات اساسی چین در قبال آفریقا بوده (Ruigu, 2012) و از آن به‌عنوان نهادی برای انجام هماهنگی‌های سطح بالا و جلب همکاری بیشتر مقامات عالی‌رتبه آفریقایی با سیاست‌های مد نظرش به‌منظور تقویت حوزه نفوذ و تأثیرگذاریش بهره می‌برد.

۴-۴. اعطای کمک های خارجی به آفریقا

دولت چین در دوره‌ی زمانی ۱۹۵۶ تا ۱۹۷۷ علی‌رغم وجود مشکلات عدیده‌ی اقتصادی داخلی، کمک مالی ۲,۴۷۶ میلیارد دلاری که ۵۸ درصد کمک‌های خارجی آن را تشکیل می‌داد، به کشورهای آفریقایی اختصاص داد (Jianbo and Xiaomin, 2009). این کشور، هشت نوع کمک خارجی، از جمله تکمیل طرح‌ها، کالاها و مواد، همکاری فنی، همکاری برای توسعه منابع انسانی، کمک‌های بهداشتی، کمک‌های اضطراری بشردوستانه، برنامه‌های داوطلبانه و بخشش دیون را به‌طور رسمی ارائه می‌کند (Xinhua News Agency, April 21, 2011). کمک چین به آفریقا که به‌عنوان ابزار قدرت نرم این کشور برای تقویت و جهت دادن به سیاست‌های موردنظرش است، حوزه‌های وسیعی همچون کشاورزی، آموزش، حمل‌ونقل، انرژی، ارتباطات و بهداشت را دربرمی‌گیرد.

۴-۴-۱. کمک‌های مالی

در سال ۱۹۷۰، مجموع کمک‌های چین به آفریقا بالغ بر ۷۳۲/۵ میلیون دلار شد که ۴۰۰ میلیون دلار آن به کشورهای بنین، موریس، ماداگاسکار، نیجریه، رواندا، توگو، تونس، زئیر، سنگال، ولتای علیا (بورکینافاسو) و کامرون که به‌تازگی به جمع دریافت‌کنندگان کمک چین پیوستند، اختصاص یافت (اگونسالوو، ۱۳۷۰: ۲۳۷). چین با ارائه‌ی کمک‌های مستقیم، خطوط اعتباری و قراردادهای منطقی، به ملل آفریقایی کمک کرده است تا به اجرای پروژه‌های زیرساختی همچون پل‌ها، جاده‌ها، مدارس، بیمارستان‌ها، سد‌ها، مجالس قانون‌گذاری، ورزشگاه‌ها و فرودگاه‌ها، در موعد مقرر بپردازند. تنها در سال ۲۰۱۵، چین اعتباری بالغ بر ۶۶,۴ میلیارد دلار را برای اجرای ۷۰۵ پروژه در قاره آفریقا اختصاص داد و بین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷ نیز ۱۳۰۷۵۰ فرصت شغلی در قالب ۲۹۳ پروژه در کشورهای آفریقایی ایجاد کرد (Judethaddeus, 2018). آمیختن قدرت نرم با انگیزه‌های اقتصادی و مالی سبب ارتقای آن می‌شود؛ زیرا زمانی که چین قصد برقراری ارتباطات اقتصادی با کشوری دارد، برخلاف قدرت‌های غربی، هیچ‌گاه آن را مشروط به برقراری نظام اقتصادی نولیبرال یا نظام سیاسی لیبرال دموکرات نمی‌سازد و همین زمینه‌ی مناسبی را برای توسعه‌ی قدرت نرم چین در بسیاری از کشورهایی که با ارزش‌های سیاسی و اقتصادی غربی مشکل دارند، فراهم می‌سازد. بنابراین، هرچند قدرت نرم چین به‌طور مستقیم تعاملات اقتصادی این کشور را در بر نمی‌گیرد، اما توسعه و استمرار این‌گونه پیوندها و تعاملات، توانسته این ذهنیت

را در بسیاری از کشورهای آفریقایی به وجود بیاورد که بر خلاف باور مرسوم و آنچه به طور خاص از سوی غرب ترویج می‌شود، از یک سو کالاهای چینی قابلیت رقابت جهانی را دارا بوده و از سوی دیگر، این کشور گونه‌ای از امپریالیسم جدید اقتصادی را دنبال نمی‌کند.

۴-۲-۴. کمک‌های بهداشتی و درمانی

چین از زمان تأسیس جمهوری خلق در سال ۱۹۴۹، به طور فعالانه در دیپلماسی سلامت فعال بوده، به گونه‌ای که در سال ۱۹۶۴ برای اولین بار بنا به درخواست دولت الجزایر اقدام به استقرار تیم پزشکی در آن کشور کرد. در سال ۲۰۰۳، چین ۸۶۰ نفر را در قالب ۳۵ تیم پزشکی به ۳۴ کشور آفریقایی اعزام کرد. این پزشکان چینی بخشی از تیم‌های پزشکی موسوم به «ایلیادو»^۱ بودند که مدت زمان دو سال در کشورهای آفریقایی اقامت داشتند (Bouey and others, 2018). بر اساس اطلاعات منتشرشده توسط وزارت بهداشت چین، این کشور از ابتدای اعزام اولین تیم پزشکی به آفریقا تا پایان سال ۲۰۱۰، تعداد ۱۷۰۰۰ نیروی درمانی به ۴۸ کشور آفریقایی فرستاده که اقدام به درمان ۲۰۰ میلیون بیمار در این کشورها کردند. تنها در سال ۲۰۰۹، ۱۳۲۴ متخصص پزشکی در قالب ۱۳۰ موسسه در ۵۷ کشور در حال توسعه، مشغول به فعالیت بودند که بیش از ۱۰۰۰ پزشک چینی در ۴۰ کشور آفریقایی حضور داشتند (Wharton University, 2011). چین در جریان برگزاری اجلاس «مجمع همکاری چین-آفریقا» در سال ۲۰۰۶، مبلغ ۳۷٫۵ میلیون دلار برای کمک به کشورهای آفریقایی برای واردات داروی ضد مالاریا از این کشور و احداث ۳۰ بیمارستان و مرکز درمانی در قاره آفریقا اختصاص داد. از آن زمان تاکنون میزان کمک‌های چین برای بخش بهداشت آفریقا افزایش یافته و این امر باعث شده است تا با مطرح شدن چین نزد افکار عمومی آفریقا، زمینه صادرات محصولات دارویی تولیدی چین به این قاره بیش از پیش فراهم شود (Youde, 2010). در حدود ۳۰ مرکز مبارزه و درمان مالاریا در کشورهای آفریقایی ساخته شده و مبلغی بالغ بر ۳۰ میلیون دلار برای توزیع داروهای ضد مالاریا هزینه شده است. در سال ۲۰۱۴، دیپلماسی بهداشتی چین در مبارزه با شیوع بیماری ابولا در غرب آفریقا، بیشترین توجه جهانی را به خود جلب کرد؛ به طوری که «مارگارت چان»، دبیرکل سازمان تجارت جهانی در ۲۲ ژانویه ۲۰۱۵، حضور فعال چین برای مبارزه با گسترش بیماری ابولا در آفریقا را به عنوان الگویی برای جامعه جهانی ستود. در ماه مه ۲۰۱۵، چهارمین «میزگرد بین‌المللی همکاری بهداشتی چین-آفریقا»

در کشور بوتسوانا برگزار شد که بسیاری از سازمان‌ها همچون «بنیاد گیتس»^۱ و «صندوق جهانی»^۲ نیز در آن مشارکت داشتند. این اجلاس نقطه عطفی در دیپلماسی بهداشت چین در آفریقا که منجر به همکاری جدید این کشور با سازمان‌های بین‌المللی شود، محسوب می‌گردد (Wyatt, 2015). نکته مهمی که در تفاوت رویکرد بهداشتی کشورهای غربی با رویکرد بهداشتی چین در قبال آفریقا وجود دارد، این است که رویکرد غربی اساساً متمرکز بر هدف قرار دادن بیماری است؛ بدین معنا که در تلاش برای از بین بردن زمینه‌های گسترش آن یا اتخاذ تمهیداتی برای محدود کردن آثار بیماری است اما رویکرد چین مبتنی بر روش سنتی نظام یکپارچه است که متمرکز بر افزایش دسترسی به دارو، بیمارستان و زیرساخت‌های مورد نیاز بهداشتی است (Penfold and Fourie, 2014). نتیجه‌ی تأثیر بلندمدت و پایدار رویکرد چینی به‌عنوان ابزار قدرت نرم چین، پیشبرد اهداف و کسب منافع موردنظر در این بخش خواهد بود.

۴-۵. تبادلات فرهنگی- رسانه‌ای چین و آفریقا

فرهنگ یک منبع مهم قدرت نرم است و به همین دلیل، چین فرهنگ خود را اساساً یک فرهنگ جهانی می‌داند (Goodman, 2004:73)؛ به گونه‌ای که این موضوع در سخنان «هو جانتائو» رئیس‌جمهور چین کاملاً مشهود است: «فرهنگ چینی نه تنها متعلق به چینی‌ها بوده، بلکه متعلق به کل جهان است... ما آماده افزایش تبادلات فرهنگی با سایر نقاط جهان در راستای ترویج رفاه فرهنگی هستیم» (Jintao, 2003). در واقع، تبادلات فرهنگی با سایر کشورها مؤثرترین روش ساخت تصویر ملی یک کشور و تقویت قدرت نرم آن است (Jianbo, 2006) که چین در این زمینه دارای مزیت‌های منحصر به فردی است. دوره‌ی اصلاحات و گشایش پس از مائو در حالی که مشوق‌هایی را برای رهبران چینی به منظور گسترش نفوذ فرهنگی این ملت ایجاد می‌کرد، زمینه‌ساز افزایش علاقه‌ی بین‌المللی به فرهنگ چینی هم شد. پس از دهه ۱۹۵۰، هنگامی که چین و کشورهای آفریقایی اقدام به تأسیس روابط دیپلماتیک کردند، فرهنگ نقش بسیار مهمی را در ارتقای روابط چین - آفریقا ایفاء کرد؛ به گونه‌ای که بیش از ۶۵ موافقت‌نامه فرهنگی و ۱۵ برنامه‌ی اجرایی این موافقت‌نامه‌ها بین چین و کشورهای آفریقایی امضا شد. همچنین، بیش از ۵۰ هیئت فرهنگی رسمی و ۱۷۰ گروه هنری به کشورهای آفریقایی سفر کرده‌اند (People's Daily Online, August 8, 2006).

1 Gates Foundation
2 Global Fund

به ابزار قدرت نرم در زیرمجموعه‌ی فرهنگ، می‌توان موارد ذیل را نیز اضافه کرد:

۴-۵-۱. فعالیت مؤسسه‌ی کنفوسیوس چین در آفریقا

در راستای تلاش‌های دولت چین برای تبادلات وسیع فرهنگی با آفریقا، اولین مؤسسه‌ی کنفوسیوس در سال ۲۰۰۵ در نایروبی کنیا افتتاح شد. این مؤسسات توسط دولت چین تأمین مالی شده و اقدام به آموزش زبان چینی و ارائه برنامه فرهنگی برای عموم مردم می‌کنند. امروزه مؤسسه‌ی کنفوسیوس در ۳۳ کشور آفریقایی فعال است (Confucius Institute Online, 2018) و تعداد مؤسسات آن در آفریقا بالغ بر ۶۰ مؤسسه و کلاس درس است (Hartig, 2015) که در برخی از کشورهای آفریقایی بیش از یک مؤسسه ایجاد شده است. به‌طور مثال، در آفریقای جنوبی ۵ مؤسسه، در کنیا ۴ مؤسسه و در هر کدام از کشورهای مصر، اتیوپی، تانزانیا، نیجریه و ماداگاسکار ۲ مؤسسه تأسیس شده و در حال فعالیت هستند (Confucius Institute / Classroom, 2018). مؤسسات کنفوسیوس معمولاً در قالب یک اقدام مشترک بین چین و دانشگاه‌های خارجی، فعالیت خود را آغاز می‌کنند؛ مانند مؤسسه‌ی کنفوسیوس دانشگاه نایروبی که با دانشگاه «تیانجین نرمال»^۱ چین همکاری دارد. عامل سوم تعیین‌کننده در هر مؤسسه‌ی کنفوسیوس، اداره‌ی ملی چین برای آموزش زبان چینی موسوم به «هانبان»^۲ است که زیرمجموعه‌ی وزارت آموزش این کشور است. دانشگاه میزبان معمولاً مکان مناسب را برای ایجاد موسسه فراهم کرده و تأمین بخشی از نیروی محلی و هزینه‌های جاری را هم بر عهده می‌گیرد. دولت چین نیز به‌نوبه خود، مبلغی بین ۱۰۰ هزار دلار تا ۲۰۰ هزار دلار را برای هزینه آغاز بکار در دو سال اول تأمین می‌کند. علاوه بر این، با اعزام مدیر و معلم، مواد درسی، سایر هزینه‌های جاری را نیز پوشش می‌دهد. فرصت‌های اقتصادی ایجاد شده ناشی از حضور شرکت‌های چینی نیز باعث شده تا تقاضا برای آموزش زبان چینی، علاقه‌مندی به فرهنگ چینی و درخواست برای همکاری‌های توسعه‌ای رسمی مطرح شوند و آموزگاران محلی نیز با توجه به وجود این علاقه‌مندی، از اداره ملی چین برای آموزش زبان چینی برای ایجاد مؤسسات کنفوسیوس در کشورشان دعوت به عمل بیاورند (William & Mary's Institute for the Theory and Practice of International Relations, 2018) که این امر باعث تقویت قدرت نرم چین در این کشورها خواهد شد.

1 Tianjin Normal University
2 Hanban

۴-۵-۲. برنامه‌ی بازدیدکنندگان فرهنگی آفریقایی

در سال ۲۰۰۴ حمایت از برنامه‌هایی با عنوان «برنامه بازدیدکنندگان فرهنگی آفریقایی»^۱ رو به گسترش نهاده و در سال ۲۰۰۶ وزارت فرهنگ چین اقدام به ارائه‌ی یک برنامه‌ی بلندمدت همکاری و تبادلات فرهنگی بین چین و کشورهای آفریقایی کرد که در نوامبر همان سال، این طرح در دستور کار برنامه اقدام «مجمع همکاری‌های چین - آفریقا» برای دوره زمانی ۲۰۰۷ الی ۲۰۰۹ قرار گرفت (People's Daily Online, October 19, 2007). بر همین اساس، در فاصله‌ی زمانی ۱۲ تا ۲۵ اکتبر ۲۰۰۷ یک هیئت فرهنگی ۱۷ نفره از ۱۱ کشور آفریقایی بنین، بوتسوانا، جمهوری کنگو، اتیوپی، ماداگاسکار، مالی، نیجر، سنگال، تانزانیا، اوگاندا و زامبیا برای آشنایی و آموزش نحوه‌ی توسعه‌ی صنایع فرهنگی کشورهايشان، به چین سفر کرد. از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۹ سه همایش سیاست فرهنگی در چارچوب «برنامه‌ی بازدیدکنندگان فرهنگی آفریقا» برگزار شد که طی آن‌ها به تبادل تجربیات در حوزه مدیریت و تبادلات فرهنگی بین‌المللی با تقریباً تمامی کشورهای آفریقایی پرداخته شد. در سال ۲۰۱۲ وزرای فرهنگ یا نمایندگان شان از ۴۵ کشور آفریقایی در اجلاس وزرای فرهنگ «مجمع همکاری‌های چین - آفریقا» در پکن شرکت کرده و با تصویب بیانیه‌ی پکن، طرح‌هایی را برای توسعه‌ی روابط فرهنگی چین - آفریقا مصوب کردند (Beijing Review, December 26, 2015). وزارت فرهنگ چین با آغاز «برنامه‌ی مشارکت برای همکاری فرهنگی» در سال ۲۰۱۲ اقدام به تشویق و حمایت از مشارکت مستقیم سازمان‌های فرهنگی در تبادلات چین - آفریقا کرده است. بین سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۵ سازمان‌های فرهنگی چینی و آفریقایی که در حوزه‌هایی همچون اجراها، نمایشگاه‌ها، آموزش نیروی انسانی، حفاظت از میراث فرهنگی و حفاظت از میراث فرهنگی ناملموس فعالیت می‌کردند، اقدام به امضای ۷۰ فقره موافقت‌نامه و شناسایی زمینه‌های همکاری مستقیم تحت «برنامه‌ی مشارکت برای همکاری فرهنگی» کردند. علاوه بر این، چین به دنبال ایجاد «مرکز مبادلات رسانه‌ای چین - آفریقا» با هدف تشویق مبادلات و بازدیدهایی بین رسانه‌های چینی و آفریقایی است (Ruigu, 2012).

۴-۵-۳. مجمع اتاق‌های فکر چین - آفریقا (CATTF)

«مجمع اتاق‌های فکر چین - آفریقا»^۲ ابتکاری است که توسط دانشگاه «ژیانگ نرمال»^۳

1 African Cultural Visitors Program

2 China-Africa Think Tanks Forum

3 Zhejiang Normal

در سال ۲۰۱۱ با هدف ایجاد جایگاهی برای گفتگو و تبادل نظرات بین اندیشمندان چینی و آفریقایی پایه‌گذاری شد (Shaohui, 2015). چهارمین اجلاس این مجمع در ۹ دسامبر ۲۰۱۵ در شهر پرتوریای آفریقای جنوبی برگزار شد که میزبان صدها اندیشمند چینی و آفریقایی و مقامات رسمی بود. موضوع این اجلاس، دستور کار آفریقا ۲۰۶۳^۱ بود که عمده مباحث آن بر آینده‌ی روابط چین-آفریقا متمرکز شده بود. برگزاری این اجلاس، نمونه‌ی آشکاری از تلاش‌های روزافزون چین برای تقویت قدرت نرم خود در آفریقا و در جستجوی نفوذ بیشتر در سطوح نخبگان این کشورها است (Sun, 2015). اساساً هدف این مجمع، شکل دهی به ادراکات نخبگان آفریقایی و درک آن‌ها از چین، از طریق برقراری ارتباط دوجانبه مستقیم بدون دخالت ارزش‌ها و خصایص غربی است. این امیدواری وجود دارد که چنین همکاری روشنفکرانه‌ای، قابلیت تغییر یا معکوس کردن تفسیرها و تعبیرهای غیردوستانه موجود از فعالیت‌های چین در آفریقا را داشته باشد. در همین راستا، از نهادینه کردن گفتگوهای دانشگاهی بین متفکرین چینی و آفریقایی گرفته تا ارتقای روابط چین-آفریقا، این مجمع به تقویت قدرت نرم چین برای ترویج و تقویت حضور چین در آفریقا می‌پردازد.

«برنامه‌ی مشارکت ۱۰+۱۰ اتاق فکر»^۱ یکی از ابتکارات مرتبط با «مجمع اتاق‌های فکر چین-آفریقا» است که هدف آن برقراری ارتباط بین ده اتاق فکر آفریقا با ده اتاق فکر چین برای ایجاد مشارکت‌های بلندمدت دانشگاهی و مبادلات فرهنگی است. این برنامه مورد حمایت وزارت امور خارجه چین بوده و بر اساس «برنامه‌ی اقدام پکن» پنجمین اجلاس مجمع همکاری چین-آفریقا که در سال ۲۰۱۲ در پکن برگزار شد، ایجاد شده است (South African Institute of International Affairs, 2014). بر اساس بیانیه‌ی منتشره‌ی دولت چین، تفکر حاکم پشت این برنامه، ایجاد «تفکر تئوریک» جدیدی در ارتباط با روابط چین-آفریقا و همچنین کمک به «ارتقای قدرت گفتمان کشورهای در حال توسعه، در روابط بین‌الملل» است (Wu, 2013). بر اساس گزارش‌های موجود، گفتمان و تحقیقات ناچیز موجود در ارتباط با روابط چین-آفریقا ناشی از خود کشورهای آفریقایی است، در حالی که چین و آفریقا دلایل زیادی برای افزایش همکاری‌های دانشگاهی در آینده دارند (Wu and others, 2014). بین سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ برنامه‌های متعددی آغاز به کار کردند که عبارت بودند از: «مجمع مردمی چین-آفریقا» با هدف ارتقای تبادلات میان سازمان‌های غیردولتی آفریقایی و چینی، «مجمع همکاری دولت‌های محلی» به منظور ایجاد ارتباطات بین

دولت‌های ایالتی چینی و همتایان آفریقایی، «مجمع اتاق‌های فکر چین-آفریقا» برای ترویج تبادلات دانشگاهی، «مجمع رهبران جوان چین-آفریقا» برای افزایش تبادلات میان متفکرین جوان و رهبران بلندپرواز. این برنامه‌ها بر اساس ابتکارات موفق قبلی ارتباط مردم با مردم همچون «برنامه‌ی تحقیق و تبادل مشترک چین-آفریقا» بود که کار خود را از ۳۰ مارس ۲۰۱۰ با هدف ارتقای مبادلات بین اندیشمندان، اتاق‌های فکر و نخبگان، آغاز کرده بود. بر اساس آمار موجود، ابتکار مذکور بیش از ۶۴ طرح، شامل برنامه‌های تحقیقاتی، همایش، مبادلات دانشگاهی و انتشار کتاب را به اتمام رسانده است (Shaye, 2013).

۴-۵-۴. آموزش و انتقال دانش فنی

«آموزش» و «انتقال دانش فنی» تبدیل به بخش‌های مهمی از قدرت نرم چین در آفریقا شده، به طوری که بیش از ۲۰ مرکز آموزش کشاورزی و بیش از ۴۰ مدرسه زبان‌آموزی در سراسر آفریقا فعال هستند. بنا به اظهارات وزیر امور خارجه چین، این کشور بیش از ۱۰ هزار بورسیه به مقامات رسمی آفریقایی برای تحصیل ارائه کرده که این امر سبب شده تا چین در زمینه پذیرش دانشجو، گوی سبقت را از کشورهای بریتانیا و آمریکا برآید. چین در حال برنامه‌ریزی برای ایجاد ۵ دانشگاه حمل‌ونقل، یک دانشکده هوانوردی چین-آفریقا و آموزش سالانه ۵۰۰ آفریقایی در زمینه هوانوردی در چین از سال ۲۰۱۹ است. تربیت نیروی متخصص آفریقایی در حوزه‌های مذکور به معنای لزوم توسعه ارتباطات حمل‌ونقلی است که این امر به معنای دریافت پروژه‌های بزرگ‌تر مانند پروژه ۳٫۲ میلیارد دلاری راه‌آهن کنیا و پروژه ۴ میلیارد دلاری راه‌آهن جیبوتی - اتیوپی که توسط شرکت‌های چینی اجرا شدند، است. (Kuo, 2017) همچنین پکن متعهد گردید تا «برنامه استعداد‌های آفریقایی»^۱ را با آموزش ۳۰۰۰۰ آفریقایی در بخش‌های مختلف، به همراه تأمین ۱۸۰۰۰ بورسیه دولتی به دانشجویان آفریقایی جهت تحصیل در این کشور آغاز نماید (Ruigu, 2012). سوای از اختصاص سالانه ۴۰۰۰ بورسیه‌ی دولت چین برای دانشجویان آفریقایی، تعداد شرکت‌های آفریقایی که در حال انتقال به چین بوده و اقدام به تشکیل دیاسپورای آفریقایی در شهرهای مختلف این کشور می‌کنند نیز رو به افزایش است.

۴-۵-۵. استفاده از قدرت رسانه‌های جمعی

چین برنامه‌ریزی‌هایی را برای ورود جامع و گسترده به حوزه‌ی وسیع رسانه‌های آفریقا صورت داده و تلاش‌های این کشور در راستای نیل به دو هدف عمده‌ی قدرت نرم بوده است: الف) تسلط بر قلوب و اذهان آفریقایی‌ها و ب) شکل‌دهی به ساختارها و شیوه‌های رسانه‌ای در آفریقا. چین منابع زیادی را در این زمینه به‌کار گرفته است: در گام اول، سه شبکه‌ی بزرگ رسانه‌ای دولتی (آژانس خبرگزاری شینهوا، تلویزیون مرکزی چین و رادیو بین‌المللی چین) را در مقیاس وسیعی وارد حوزه‌ی آفریقا کرد. در گام دوم، چین در حال تعمیق همکاری‌هایش با رسانه‌های دولتی کشورهای آفریقایی است که بسیاری از آن‌ها به دلیل نداشتن بودجه امکان خرید تجهیزات و تأمین نیروی انسانی حرفه‌ای را ندارند و همین امر، زمینه را برای فعالیت چین بسیار مناسب ساخته است. در گام سوم، چین تلاش کرده خودش را به‌عنوان الگوی موفق نزد کشورهای آفریقایی معرفی کند و بر همین اساس نیز چندین کارگاه آموزشی را برای روزنامه‌نگاران آفریقایی، در داخل چین برگزار کرده است (Dugbemi, 2017). اولین اقدام عملی چین در راستای راهبرد توسعه‌ی حضور رسانه‌ای در قاره آفریقا، در سال ۲۰۰۶ با انتقال دفتر منطقه‌ای «خبرگزاری دولتی شینهوا» از پاریس به نایروبی رخ داد. همان سال، «رادیو بین‌المللی چین» نیز مشارکت با بنگاه‌های خبری وابسته به دولت‌های آفریقایی را با هدف بازپخش برنامه‌های خود در منطقه کلید زد. اقدام جدی رسانه‌ای چین پس از ژانویه ۲۰۰۹ صورت پذیرفت که دولت این کشور از برنامه‌هایی جهت اختصاص ۶٫۶ میلیارد دلار برای تأمین مالی پروژه جهانی توسعه‌ی حضور رسانه‌ی دولتی چین در آفریقا پرده برداشت (Akkermans, 2009). اگرچه خبرگزاری رسمی چین از مدت‌ها قبل توانسته بود در قاره آفریقا حضور پیدا کند، اما این مجموعه رسانه‌ای توانست تا اواخر ۲۰۰۹ تعداد دفاترش را در قاره آفریقا به ۲۰ مورد برساند (Joost and Morris, 2014). ایستگاه تلویزیونی شینهوا موسوم به CNC World شروع به پخش برنامه از ماهواره‌ی آفریقا و از طریق تلویزیون‌های کابلی از ابتدای سال ۲۰۱۱ کرد (Kenzie, 2012). استراتژی رسانه‌ای چین طی چندین سال اخیر با مجموعه‌ای از ابتکارات مرتبط با یکدیگر دارای ویژگی‌های خاصی شده است. توسعه‌ی حضور تلویزیونی چین در خاک آفریقا با اقدامات بی‌سابقه‌ی دیگری در عرصه‌ی رسانه و ارتباطات همراه بود. مثلاً در سال ۲۰۱۱ خبرگزاری شینهوا اولین روزنامه‌ی موبایلی در آفریقا را راه‌اندازی کرد.

در ۱۲ ژانویه ۲۰۱۲، تلویزیون دولتی چین (CCTV) بخش آفریقای خود را راه‌اندازی کرد که این اقدام را می‌توان نقطه عطف فعالیت‌های چین برای رسوخ به قلوب و اذهان مردم

آفریقا دانست (Iginio Gagliardone, 2015). تلویزیون دولتی چین با اتکا به منابع مالی قابل توجه‌اش توانست بخش آفریقایی خود را تبدیل به یک شبکه‌ی تلویزیونی بین‌المللی کند که روزانه یک ساعت گزارش‌های خود از آفریقا را برای مخاطبین آفریقایی و جهانی پخش کرده (Gagliardone and Geall, 2014) و در طول هفته نیز به‌طور متوسط حداقل ۱۰ ساعت از برنامه‌های خود را به موضوعات آفریقا اختصاص می‌دهد (Yanqiu, 2014). در ۱۴ دسامبر ۲۰۱۲ نیز بزرگ‌ترین روزنامه انگلیسی‌زبان چین به نام China Daily اولین چاپ آفریقایی خود را آغاز کرد (BBC News, December 14, 2012) که این فرصت را برای چین جهت رقابت مستقیم با خبرگزاری‌های مهمی همچون رویترز، آسوشیتدپرس و بلومبرگ برای ارائه‌ی گزارش‌های خبری از آفریقا مهیا ساخت. علاوه بر رسانه‌ی ملی چین، شرکت‌های رسانه‌ای خصوصی همچون: Star Times و private Chinese digital pay TV operator نیز در این قاره فعال هستند.

نتیجه‌گیری

حضور چین در آفریقا بیش از ۶۰ سال است که مبتنی بر نیت بهره‌مندی از منافع متقابل در چارچوب همکاری جنوب-جنوب بوده و طی سال‌های اخیر نیز تلاش کرده تا در کنار استفاده از فضای موجود این قاره برای آزمون و پرورش هویت جدیدش به‌عنوان قدرت در حال ظهور، نسبت به تعریف و بهره‌برداری از قدرت نرم برای توسعه‌ی حضور و نفوذش در این قاره استفاده کند. منابع قدرت نرم چین شامل: فرهنگ (فرهنگ سنتی چین، کنفوسیانیسم)، اقتصاد (الگوی توسعه‌ی چین و پیوندهای تجاری و اقتصادی گسترده) و سیاست (سیاست حسن هم‌جواری و اصل برابری و سود متقابل) است. فعالیت‌های قدرت نرم چین در آفریقا به‌طور خلاصه شامل این موارد است: همبستگی با آفریقا در مجامع بین‌المللی در ارتباط با حقوق بشر و موضوعات تجاری، بخشش بیش از ۱ میلیارد بدهی کشورهای آفریقایی، آموزش بیش از ۱۰۰ هزار آفریقایی در دانشگاه‌ها و مراکز نظامی چین، اعزام هزاران پزشک به مناطق مختلف آفریقا، سرمایه‌گذاری‌های عمده در امور زیرساختاری، کشاورزی و انرژی. نفوذ فرهنگی چین در قالب رشد سریع مراکز فرهنگی تحت حمایت، رشد تعداد زبان‌آموزان چینی و برنامه‌های مختلف فرهنگی، در حال گسترش است. نظرسنجی‌ها حاکی از این است که در حوزه‌ی فیلم، موسیقی و تلویزیون چین، یک سوم آفریقایی‌ها نظر مساعدی نسبت به آن داشته اما این میزان نظر مثبت در حوزه‌ی علوم و فناوری، به بیش از دوسوم افزایش می‌یابد. البته در رده سنی ۱۸-۲۹ سال، کشورهایی مانند نیجریه و غنا بیش از ۵۰ درصد طرفدار موسیقی، فیلم و تلویزیون چین هستند که نشان از استقبال بیشتر نسل جدید از برنامه‌های فرهنگی چین دارد. هرچند برخی معتقدند قدرت نرم بیشتر وجهه‌ی فرهنگی دارد، اما جذابیت‌های اقتصادی می‌تواند از قابلیت‌های مهمی برخوردار باشند. از این رو، نمی‌توان قدرت نرم را منحصر به مؤلفه‌های فرهنگی کرد، زیرا مؤلفه‌هایی همچون توان‌مندی اقتصادی و ارائه‌ی الگویی جذاب در عرصه‌ی اقتصاد، اهمیت به‌سزایی در توسعه‌ی قدرت نرم دارند. والتر راسل مید استدلال می‌کند پروژه‌ی موفقیت اقتصادی یک کشور، می‌تواند دولت‌های دیگر را متقاعد سازد که نفوذ فزاینده آن کشور، مطلوب، اجتناب‌ناپذیر یا شاید پایدار است. بر اساس نظرسنجی مؤسسه‌ی تحقیقاتی یو، ۷۲ درصد از آفریقایی‌ها نسبت به اقتصاد چین و روند توسعه‌ی آن نظر مثبتی داشته و دنباله‌روی از آن را برای اقتصادهای خود مناسب می‌دانند. پاسخ‌دهندگان در کشورهای سنگال (۷۸٪)، کنیا (۷۷٪)، نیجریه (۷۱٪) و غنا (۷۰٪) نسبت به چین نظر مثبت دارند و به‌تبع آن نیز چین دومین شریک تجاری

غنا و کنیا، چهارمین شریک تجاری نیجریه و پنجمین شریک تجاری سنگال است. نتیجه این‌که علت جذابیت چین در این کشورها، مسائل اقتصادی است. پکن تلاش کرده است در قالب نهادسازی‌هایی همچون اجلاس‌های مجمع همکاری چین-آفریقا، «مجمع اتاق‌های فکر چین-آفریقا»، «مجمع مردمی چین-آفریقا»، «مجمع همکاری دولت‌های محلی»، «مجمع اتاق‌های فکر چین-آفریقا»، «مجمع رهبران جوان چین-آفریقا» و ضمن هدف‌مند کردن و هم‌افزایی برنامه‌های موردنظر، از این ابزارها در راستای تقویت هرچه بیشتر قدرت نرم استفاده کند. چین با بهره‌گیری از مؤلفه‌های قدرت نرمش نزد نخبگان آفریقایی موفق شد تا نتایج بزرگ سیاسی را عاید خود کند؛ ازجمله موفق شد نمایشگاه جهانی ۲۰۱۰ را با حضور اکثریت کشورهای جهان ازجمله ۵۰ کشور آفریقایی، اتحادیه آفریقا و تعدادی از سازمان‌های منطقه‌ای آفریقایی برگزار کرده و رؤسای دولت و وزیران ۴۳ کشور آفریقایی به‌عنوان مقامات بلندپایه در این برنامه مشارکت فعالی داشته باشند. بنابراین، اغلب آفریقایی‌ها نفوذ چین در کشورشان را یک موضوع مثبت تلقی می‌کنند؛ به‌گونه‌ای که در نظرسنجی‌های صورت گرفته در کشورهای آفریقایی، نظرات مثبت نسبت به نفوذ چین و آمریکا در این کشورها یکسان بوده و حتی در برخی موارد از آمریکا هم پیشی می‌گیرد.

نتیجه‌ی این پژوهش برای ایران حاکی از این واقعیات است که برای استفاده از قدرت نرم و بهره‌مندی از نتایج آن در آفریقا، باید نسبت به مهیا ساختن زمینه‌های آن اقدام کرد: (۱) شناسایی و تعریف دقیق از منابع قدرت نرم و ابزارهای اعمال آن با توجه به شرایط کشور؛ (۲) شناسایی سطح (نخبگان، مردم عادی) که بایستی تحت تأثیر قرار گیرند؛ (۳) تهیه دستور کار جامع، منسجم و یکپارچه با توجه به این موضوع؛ (۴) هدف‌گذاری‌های مشخص و تعریف ابزارهای رسیدن؛ (۵) تلاش برای نهادسازی جهت مقابله با چالش‌های پیش رو، ارزیابی میزان کارایی ابزارهای موجود یا نیاز به تعریف ابزارهای جدید؛ (۶) بهره‌گیری از تجارب شکست‌های کشورهای فعال در این حوزه مانند چین و آمریکا به‌منظور اجتناب از تجربیات مشابه و هدر رفتن منابع مادی و معنوی؛ (۷) بهره‌گیری از برخی زمینه‌ها و الگوهای مشترک در به‌کارگیری ابزارهای قدرت نرم. نکته مهم و آخر این‌که نوع نگاه دولت-مردان ایرانی به آفریقا و انتظارات‌شان از این قاره می‌تواند تغییرات مهمی را در نحوه‌ی تهیه، تدوین و اجرایی کردن موارد مذکور ایجاد کند.

منابع

الف) منابع فارسی

- اگونسالوو، آلابا. (۱۳۷۰). *سیاست چین در آفریقا (۱۹۷۱-۱۹۵۸)*، ترجمه گیتی خورسند، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- بخشی، احمد. (۱۳۸۸). *بررسی سیر تحول روابط خارجی چین و آفریقا، پژوهشنامه آفریقا*، سال اول، شماره ۳.
- رفیع، حسین؛ بلباسی، میثم؛ ابراهیمی، علی. (۱۳۹۳). *سناریوهای نوین قدرت نرم آمریکا علیه ایران، فصلنامه مطالعات سیاسی*، سال هفتم، شماره ۲۵.
- قوام، عبدالعلی. (۱۳۸۶). *روابط بین‌الملل: نظریه‌ها و رویکردها*، تهران: انتشارات سمت.
- قویدل، مهدی. (۱۳۸۵). *نفوذ چین در آفریقا، فصلنامه مطالعات آفریقا*، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، شماره ۴.
- مشیرزاده، حمیرا. (۱۳۸۵). *تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل*، تهران: انتشارات سمت.
- نای، جوزف. (۱۳۸۶). *قدرت نرم*، ترجمه اصغر افتخاری، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- نای، جوزف. (۱۳۹۲). *چین و روسیه ناشیانه عمل می‌کنند*، قابل دسترسی در آدرس اینترنتی ذیل:

<http://www.irdiplomacy.ir/fa/page/1915917/>

ب) منابع انگلیسی

- Akkermans, Joošt. (2009). *China Plans 45 Billion Yuan Media Expansion*. *Morning Post Says*, **Bloomberg.com**
- Bouey, Jennifer; Rebecca Katz; Elanah Uretsky. (2018). *China's Emerging Role In Global Health*, Accessed on February 10, 2018. Available at: <https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/hblog20180109.759800/full>
- Ernest Tambo, Chidiebere E. Ugwu, Yayi Guan, Ding Wei, Xiao-Ning and Zhou Xiao Nong. (2016). *China-Africa Health Development Initiatives: Benefits and Implications for Shaping Innovative and Evidence-informed National Health Policies and Programs in Sub-saharan African*

Countries, Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5187644>

Cooke, Jennifer G. (2009). *China's Soft Power in Africa*, Accessed /on March 12, 2016, Available at: http://csis.org/files/media/isis/pubs/chinesesoftpower_chap3.pdf_090310

Fravel, M. Taylor. (2005). *Regime Insecurity and International Cooperation: Explaining China's Compromises in territorial Disputes*, **International Security**, Vol. 30, No. 2

French, Howard W. (2004), *China Moves Toward another West: Central Asia*, **New York Times**

Gagliardone, Iginio. (2013). *SOFT POWER AND THE UK'S INFLUENCE COMMITTEE: Oral and written evidence*, Accessed on April 20, 2017, Available at: <http://www.parliament.uk/documents/lords-committees/soft-power-uk-influence/SoftPowerEvVol1-as-of-12March.pdf>

Gagliardone, Iginio; Sam Geall. (2014). *China in Africa's media and telecommunications: cooperation, connectivity and control*, Accessed on January 25, 2018, Available at: <https://www.files.ethz.ch/isn/179376/7880fd6b12b93bdd18eddcbd4f4e207f.pdf> & http://peacebuilding.no/var/ezflow_site/storage/original/application/7880fd6b12b93bdd18eddcbd4f4e207f.pdf

Gill, Bates; James, Reilly. (2000). *Sovereignty, Intervention and Peace-keeping: The View from Beijing*, **Survival**, Vol. 42

Gill, Bates; Yanzhong Huang. (2006). *Sources, Limits of Chinese "soft Power"*, **Survival**, Vol 48, No. 2

Gill, Bates. (2007). **Rising star: China's New Security Diplomacy**, .Brookings Institution Press, NW: Washington DC

Gallarotti, G. (2011). *Soft Power: what it is, it's importance, and the conditions for its effective use*, **Journal of Political Power**

Hanauer, Larry; Lyle J. Morris. (2013). *CHINA IN AFRICA Implications of a Deepening Relationship*, Accessed on April 18, 2017, Available at: https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB9760.html

Hanauer, Larry; Lyle J. Morris. (2014). *Chinese Engagement in Africa: Drivers, Reactions, and Implications for U.S. Policy*, Accessed on February 10, 2017, Available at: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR521/RAND_RR521.pdf

Hansen, Jákup Emil. (2012). *China's Media Engagement In Africa: A*

Case Study Of Uganda, Aarhus University (AU), Denmark, Faculty of Social Sciences (AU), Department of Political Science (AU), Accessed on March 15, 2018. Available at: <http://drp.dfcentre.com/project/china%E2%80%99s-media-engagement-africa-case-study-uganda>

Hartig, Falk. (2015). *China's Confucius Institutes aren't perfect but have much to offer Africa*, Accessed on April 16, 2017, Available at: <http://theconversation.com/chinas-confucius-institutes-arent-perfect-but-have-much-to-offer-africa-51596>

Heng, Y. K. (2010). *Mirror, mirror on the wall, who is the softest of the mall? Evaluating Japanese and Chinese strategies in the 'soft' power competitions era*, **International Relations of the Asia-Pacific**, Volume 10

Hu-Ning, Wang. (1993). *Soft Power: Culture as a form of national power*, **Fudan Journal (Social Science)**, Vol.3, Accessed on February 15, 2018, Available at: <https://journals.aau.dk/index.php/jcir/article/download/608/471>

Jianbo, Luo; Zhang, Xiaomin. (2009). *China's African policy and its soft power*, **AntePodium**, Victoria University of Wellington, Accessed on September 5, 2015, Available at: <http://www.victoria.ac.nz/atp/articles/pdf/JianboXiaomin-2009.pdf>

Jianbo, Luo. (2006). *Building China's Foreign Cultural Strategy in Its Peaceful Rise*, **Contemporary International Relations**, No.3

Johnston, Alistair Iain. (2003). *Is China a Status Quo Power?*, **International Security**, Vol.27, No.4

Jing, Xu, Liu Peilong. (2011). *Health Diplomacy in China*, **GLOBAL HEALTH GOVERNANCE**, VOLUME IV, NO.2, Accessed on September 6, 2015, Available at: <http://www.ghgj.org/JingPeilongYan.pdf>

Judethaddeus, Ndifor. (2018). *The Rise of China in Africa: A Curse or a Blessing?*, Accessed on October 2, 2018, Available at: <https://www.sutava.com/china-africa-curse-blessing>

Kuo, Lily. (2017). *Next generation of transport and aviation experts*, Accessed on January 1, 2019, Available at: <https://qz.com/africa/1030978/china-is-training-africas-next-generation-of-aviation-and-transport-officials>

Leggett, Karby. (2005). *China Flexes Economic Muscle throughout Burgeoning Africa*, **Wall Street Journal**, See also Howard W. Fench. (2005). *China Wages Classroom Struggle to Win Friends in Africa*, **New York Times**

L.Friedman, Thomas. (2005). *Thou Shalt Not Destroy the Centre*, New York Times

Mc Kenzie, David. (2012). *Chinese Media Making Inroads Into Africa*, CNN, Accessed on Jul 10, 2014. Available at

<https://www.cnn.com/2012/09/05/business/china-africa-cctv-media/index.html>

Mc Laughlin, Abraham; Ryan Truscott. (2005). *Africa Looks East for Political Role Models*, **Christian Science Monitor**

Muckalia, Domingos Jardo. (2004). *Africa and China's Strategic Partnership*, **African Security Review**, Vol. 13, No. 1

Nye, Josef S. (2004). **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York: Public Affairs

S. (2004). *The Benefits of Soft Power*, Accessed on October Joseph ,Nye 7, 2015, Available at: <https://hbswk.hbs.edu/archive/the-benefits-of-soft-power>

ODUGBEMI, SINA. (2012). *The Made-in-China Version of Media Debates: Development in Africa*, Accessed on July 10, 2015. Available at <http://development-media-version-china-made/publicsphere/org.worldbank/africa>

Pan, Esther. (2006). *China's Soft Power Initiative*, Accessed on September 11, 2015, Available at: <http://www.cfr.org/china/chinas-soft-power-initiative/p10715#p2>

Penfold, Erica; Pieter Fourie. (2014). *Ebola and Cultures of Engagement: Chinese Versus Western Health Diplomacy*, Accessed on June 5, 2017, Available at: http://www.cfr.org/councilofcouncils/global_memos/p33560

Porcaro, James W. (2005). *China's Engagement in Africa and Its Economic and Political Consequences*, Accessed on January 20, 2015, Available at: <http://www.tuins.ac.jp/library/pdf/2009gensha-PDF/2009-05Porcaro.pdf>

Ramo, Joshua Cooper. (2004). **The Beijing Consensus**, London: Foreign Policy Centre

Ribao, Renmin. (2005). *Overseas edition, Jean A. Garrison, Xinhua Net*, Accessed on July 14, 2015. Available at: http://news.xinhuanet.com/mil/2005-09/21/content_3519927.htm

Ruigu, W. (2012). *FOCAC 2012: Sino-African Partnership Gains Momentum*, Accessed on September 15, 2015. Available at: <http://thebeijingaxis>.

com/tca/oct2012/docs/The_China_Analyst_October_2012_FOCAC.pdf

Schichor, Yitzhak. (2005). *Sudan: China's outpost in Africa*, **China Brief**, Vol, 5, No.21. & Joshua Eiseman. (2005). *Zimbabwe: China's African Ally*, **China Brief**, Vol.5, No.15

S. G. Goodman, David. (2004). *China in East Asian and World Culture*, in Barry Buzan and Rosemary Foot, **Does China Matter? A Reassessment**, .New York: Routledge

Shaye, Lu. (2013). *Seizing Opportunities and Overcoming Difficulties to Promote the Development of China-Africa Relations*, **China Institute of International Studies**

Shaohui, Tian. (2015). *China-Africa Think Tanks Forum kicks off in South Africa*, Accessed on July 10,2016. Available at: http://www.xinhuanet.com/english/2015-09/09/c_134607574.htm

S. Medeiros, Evan; M.Taylor Fravel. (2003). *China's New Diplomacy*, .**Foreign Affairs**, Vol. 82, No. 6

Shubo, Li; Helge Rønning. (2013). *China in Africa: Soft power, media perceptions and a pan-developing identity*, Accessed on September 10, 2015. Available at: <http://www.cmi.no/publications/file/4943-china-in-africa-soft-power.pdf>

Snow, Peter. (1995). *China and Africa: Consensus and Camouflage*, in T. W. Robinson & D. Shambaugh (Eds) **Chinese Foreign Policy: Theory and Practice**, London: Clarendon

Stockman, Farah. (2005). *US Accepts nearly \$1b in Foreign Aid*, **The Boston Globe**, Accessed on July 10, 2015. Available at: http://archive.boston.com/news/weather/articles/2005/09/08/us_accepts_nearly_1b_in_foreign_aid

Sun, Yun. (2014). *China's Aid to Africa: Monster or Messiah?*, Accessed on June 21, 2014, Available at: http://www.brookings.edu/research/opinions/2014/02/07-china-aid-to-africa-sun#_ftn3

Sun, Yun. (2015). *China-Africa Think Tanks Forum: China broadens soft power campaigns in Africa*, Accessed on August 5, 2016. Available at: <http://www.brookings.edu/blogs/africa-in-focus/posts/2015/10/01-china-africa-think-tank-forum-sun>

Sutter, Robert. (2003-04). *Why Does China Matter*, **The Washington Quarterly**, Vol. 7, No. 1

Thompson, Drew. (2005). *CHINA'S SOFT POWER IN AFRICA: FROM*

THE 'BEIJING CONSENSUS' TO HEALTH DIPLOMACY, China Brief,
Volume 5, Issue 21

Ting'en, Lu; Peng Kunyuan. (1995). **General History of Africa: Modern**
(Times, Huadong Normal University Press (Shanghai

Van de Looy, Judith. (2006). *Africa and China: A Strategic Partnership*,
African Studies Centre, leaden

Vines, Alex and Indira Campos. (2008). *Angola and China: A Pragmatic Partnership*, in **U.S-China Engagement in Africa**, ed. Jennifer Cooke,
Washington, D.D: CSIS

WAGNER, JAN-PHILIPP N.E. (2014). *The Effectiveness of Soft & Hard Power in Contemporary International Relations*, Accessed on October 15,
[the-effectiveness-of-14/05/2014/2015](https://www.e-ir.info/the-effectiveness-of-14/05/2014/2015). Available at: <https://www.e-ir.info/soft-hard-power-in-contemporary-international-relations>

Wekesa, Bob. (2015). *FOCAC comes to Johannesburg: How will it be -africa-china://http :different?*, Accessed on December 5, 2015. Available at
[-be-it-will-how-johannesburg-to-comes-focac/09/2015/za.co.reporting dpuf.fChietpT.sthash#/1-watch-focac-different](http://za.co.reporting-dpuf.fChietpT.sthash#/1-watch-focac-different)

Wenzhong, Zhou. (2004). Then Chinese deputy foreign minister, quoted in Howard French, *China in Africa: All Trade and No Political Baggage*,
New York Times

WHYTE, ALEXANDER. (2012). *Neorealism and neoliberal institutionalism: born of the same approach?*, Accessed on January 1, 2019. Available at:
<https://www.e-ir.info/2012/06/11/neorealism-and-neoliberal-institutionalism-born-of-the-same-approach>

Wilson, E. J. (2008). *Hard Power, Soft Power, Smart Power*, **ANNALS OF the American Academy of Political and Social Sciences**, Issue 616

Wu, Yu-Shan. (2013). *Initiative for the China-Africa Think Tanks 10+10 Partnership Plan*, Beijing, China, Accessed on January 21, 2014, Available at:
<http://www.saiia.org.za/news/saiia-attends-china-africa-think-tanks-10-10-partnership>

Wu, Yu-Shan; Chris Alden. (2014). *BRICS' Public Diplomacy and the Nuances of Soft Power*, **South African Institute of International Affairs (SAIIA)**. Accessed on January 21, 2014, Available at: <http://www.saiia.org.za/opinion-analysis/brics-public-diplomacy-and-the-nuances-of-soft-power>

Wyatt, Natalie. (2015). *China's Health Diplomacy in Africa*, Accessed on

October 22,2015. Available at: <http://tyglobalist.org/onlinecontent/blogs/the-globalist-notebook/chinas-health-diplomacy-in-africa>

Xiaomin, Zhang; Luo Jianbo. (2008). *Evaluation of China's Soft Power and Roadmap of Its Development*, **International Forum**, Vol. 10, No. 5

Yanqiu, ZHANG. (2014). *Understand China's Media in Africa from the perspective of Constructive Journalism*, **CHR. Michelsen Institute (CMI)** (Norway), Accessed on September 10,2014. Available at: <http://www.cmi.no/file/2922-.pdf>

Youde, Jeremy. (2010). *China's health diplomacy in Africa*, China: **An International Journal**, East Asian Institute, National University of Singapore, Volume: 8, Accessed on July 10,2015. Available at:<http://www.biomedsearch.com/article/Chinas-health-diplomacy-in-Africa/226162643.html>

Yuch, Linda. (2012). *China's Going Out, Bringing In' Policy: The Geo-Eco-Assess- :nomics of China's Rise*, Presented at a New Era of Geo-economics in the Interplay of Economics and Political Risk **International Institute of Strategic Studies (IISS)** Seminar

BBC News. (2012). *China Daily Newspaper Launches Africa Edition*, December 14, 2012, Accessed on September 10, 2015. Available at:<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-20722952>

Beijing Review. (2015). *Cultural Exchanges: A Crucial Bond of Friendship*, December 26, 2015, Accessed on January 25, 2016. Available at: http://www.bjreview.com/Special_Reports/2015/Johannesburg_Summit_of_Forum_on_China_Africa_Cooperation/Ministers_Say/201511/t20151126_800043387.html

Chinese Ministry of Education. (May 20, 2005) Accessed on July 11,2015. Available at: <http://www.eoe.or.kr/ziliaoshi/tongjiziliao/2003aihualixue.doc>. Accessed on July 11,2015. www.China.ord.cn

Confucius Institute Online, Accessed on July 12, 2017. Available at: <http://www.chinesecio.com>

Confucius Institute Online. (2017). *Confucius Institute/Classroom*, Accessed on July 12, 2017. Available at: http://english.hanban.org/node_10971.htm

Economist. (2014). *Chinese soft power in Africa*, Accessed on January 1, 2019, Available at: http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=272200811&Country=Burundi&topic=Politics_1

FOCAC. (2015). *China to roll out new measures to boost China-Africa cooperation:official*, December 3, 2015, Accessed on December 5, 2015. Available at: http://www.focac.org/eng/ltada/dwjbzjjhys_1/t1320842.htm

FOCAC. (2015). *FOCAC Themed Grants 2015*, Accessed on December 10, 2015. Available at: <http://china-africa-reporting.co.za/focac-themed-grants-2015>

Hu Jintao's address to a Joint Sitting of the Australian Parliament on 24 October 2003, Accessed on October 10, 2014. Available at: <http://www.australianpolitics.com/news/2003/10/03-10-24b.shtml>

Institute of International Education, Open Doors. (2004). Report on International Education Exchange, Accessed on October 10, 2014. Available at: <http://opendoors.iienetwork.org/?p=49931>

INTERNATIONAL MONEYTARY FUND (2018). *SUB-SAHARAN AFRICA: Regional Economic Outlook: Domestic Revenue Mobilization and Private Investment*, Accessed on December 31, 2018. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/REO/SSA/Issues/2018/04/30/sreo0518>

People's Daily Online. (2006). *Cultural Exchanges Promote Sino-African Friendship*, August 8, 2006, Accessed on September 11, 2015

People's Daily Online. (2007). *African cultural visitors learn from China's cultural industry development*, October 19, 2007, Accessed on September 11, 2015. Available at: <http://en.people.cn/90001/90776/6286098.html>

People's Daily Online. (2003). *Big Increase in Chinese "TOFEL" Examinees*, January 7, 2003, Accessed on July 10, 2014. Available at: http://english.people.com.cn/200301/07/eng20030107_109699.shtml

South African Institute of International Affairs. (2014). *Saiaa Attends China-Africa Think Tanks 10+10 Partnership*, November 3, 2013. Accessed on January 21, 2014, Available at: <http://www.saiia.org.za/news/saiia-attends-china-africa-think-tanks-10-10-partnership>

Senate Committee on Foreign Relations. (2008). *China's Foreign Policy report prepared by ,and "Soft Power" in South America, Asia, and Africa* Congressional Research Service, Library on Congress, 110th Congress, 2nd .April 2008, Committee Print no.110-146 ,session

State Council Information Office. (2005). *White Paper on Peaceful Development Road*, December 22, 2005, Accessed on October 11, 2014. Available at <http://www.china.org.cn/english/2005/Dec/152669.htm>

United Nations. (1958). *No. 4307: India and People's Republic of China*,

.Vol.299 ,United Nations Treaty Series

William & Mary's Institute for the Theory and Practice of International Relations. (2018). *Are china confucius institutes responsive to local demand or soft power aspirations?*, Accessed on October 2, 2018. Available at: <http://aiddata.org/blog/are-chinas-confucius-institutes-responsive-to-local-demand-or-soft-power-aspirations>

Wharton University. (2011). *Health Diplomacy: In Africa, China's Soft Power Provides a Healing Touch*, November 22, 2011, Accessed on July 15, 2013. Available at: <http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/health-diplomacy-in-africa-chinas-soft-power-provides-a-healing-touch>

Xinhua Net. (2009). September 21, 2009, Accessed on July 15, 2013. Available at: http://news.xinhuanet.com/mil/2005-09/21/content_3519927.htm

Xinhua News Agency. (2011). *China's Foreign Aid*, April 21, 2011, Accessed on July 10, 2015. Available at: http://news.xinhuanet.com/en-china/2011-04/21/c_13839683_6.htm/glish2010